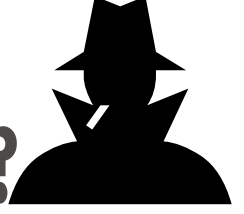

नागरिक अधिकार

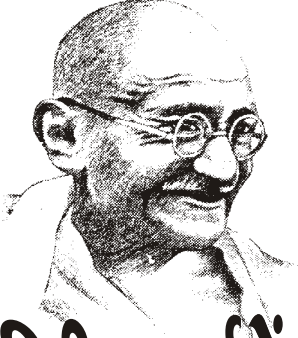
संपादक : सुभाष बसवेकर

वर्ष १ ले. अंक ३ रा. रायगड दिनांक १ ते ३० सप्टेंबर २०११ पाने १६ किंमत २० रूपये

गॅस , रॉकेल, व पेट्रोलचा काळा बाजार
कधी संपणार हा टंचाईचा आजार ?

इंधन माफियांच्या भानगडीना लावा माहिती अधिकाराचा चाप !

रेडिमेड प्रश्नावली

सरकारी विभागांना
काय व कोणती
माहिती मागावी ?

संसद मोठी की जनसंसद ?
महात्मा गांधी का म्हणाले ?

ब्रिटीश पार्लमेंट वांझ आणि वेश्या आहे !

चार ओळीच्या अर्जाने ऑफिसात केला चमत्कार
सफाई कामगाराने गल्लीत येऊन केला नमस्कार

अब आयेगी परिवर्तन की आँधी
देश को मिला है, दुसरा गांधी !

माहिती अधिकार कायद्याचा प्रसार करणारे झुंजार मासिक !

मासिक

नागरिक अधिकार

संपादक

सुभाष बसवेकर

कार्यकारी संपादक

गणेश काजळे पाटील

संपादक मंडळ

जिल्हा प्रतिनिधी

राजेश बने (मुंबई)

कु.शीतल कापूरे (नवी मुंबई)

आप्पासाहेब मगर (ठाणे)

रमेश खेतावत (पुणे)

प्रीतम यादव (सातारा)

बालाजी आडसूळ (लातूर)

अविनाश मुठे (नागपूर)

देवीदास चौथमल (औरंगाबाद)

अंक दर महिन्याच्या १ तारखेला प्रसिद्ध होतो.

अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक

प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

सर्व वादविवाद (पनवेल, न्यायालय कार्यक्षेत्र)

रेखाचित्रे, चित्रे इंटरनेटच्या सौजन्याने

पत्ता: नागरिक अधिकार

प्लॉट नं. ई-९६, सेक्टर - १२

खारघर, नवी मुंबई ४१०२१०

महाराष्ट्र, मो ९२२३५१६९२०

E-mail :

mediamansubhash@gmail.com

संपादकीय

अब आपेगी परिवर्तन की आँधी
देश को मिला है, दुसरा गांधी !

बापू नंतर आता आम्हाला अण्णा मिळाले आहेत. नव्या गांधीनी सारा देश हलवला आहे. मी अण्णा हजारे आहे ! या नावाची टोपी ही व्यवस्था परिवर्तनाचे प्रतिक बनली आहे. ज्या टोपीला गांधी टोपी म्हणत ती टोपी स्वातंत्र्य आंदोलनानंतर विस्मरणात गेली होती. अण्णा हजारे यांच्या गेल्या चाळीस वर्षातील निर्धारमय लढाईमुळे देशभर लोकप्रिय झाली आहे. ही टोपी ज्या डोक्यावर तरूणाई घालून मिरवते आहे त्या डोक्यामध्ये एक सारासार विचार करणारी सद्सदविवेक बुद्धी असून या सद्सद विवेक बुद्धीला स्मरून आम्ही ही टोपी घालत आहोत का ? असा प्रश्न या तरूणांनी स्वतःला एकदा तरी विचारला पाहिजे. तर ही टोपी घालून फिरण्याला एक नैतिक आधार प्राप्त होईल. गांधी नंतरचे दुसरे गांधी आम्हाला मिळाले आहेत. आणि या दुसऱ्या गांधीचा अंश आम्ही या टोपीच्या माध्यमातून आमच्या रूजवून घेत आहोत. ज्याने कोणी आंदोलनात मी अण्णा हजारे आहे अशी अक्षरे रंगवून टोपी घालण्याची कल्पना सर्वप्रथम केली असेल त्याला खरे तर धन्यवाद द्यायला हवेत. ही टोपी घातली की समाजाच्या शुद्धीकरणाची सुरुवात मी स्वतःपासून करतो आहे. आपल्या महाराष्ट्रात गळ्यात तुळशीची माळ घातली की तो माणूस एका नैतिक अधिष्ठानात बांधला जातो. तुळशीची माळ घालणारा माणूस खोटे बोलणार नाही, मांसाहार करणार नाही. माणूसकी विसरणार नाही. असा इतरांना विस्वास वाटतो. मी अण्णा हजारे आहे अशी टोपी घालणारा युवक ही मी लाच घेणार नाही. मी लाच देणार नाही. मी कर्तव्यदक्ष व जबाबदार नागरिक म्हणून माझ्या निष्ठा व समर्पणांशी मी बांधील राहिन असा विस्वास या पुढे निर्माण झाला पाहिजे तरच. दुसऱ्या गांधीनी सुरू केलेल्या या दुसऱ्या स्वातंत्र्याच्या लढाईला काही एक अर्थ असणार आहे.

.आता त्या टोपीखालील मेंदू, मन आणि मनगट याचा विकास व्हावा व दुसऱ्या स्वातंत्र्याच्या लढाईसाठी करोडो सैनिक तयार व्हावेत ही मनोकामना

आत्म्याची सुधारणा, हा सर्व सुधारणांचा आत्मा आहे.

इंधन माफियांच्या भानगडीना लावा माहिती अधिकाराचा चाप ! गॅस ,रॉकेल, व पेट्रोलचा काळा बाजार कधी हा संपणार टंचाईचा आजार ?

संपूर्ण देशभर नैसर्गिक साधनसंपत्तीची लूट सुरू झाली आहे. वाळू, खनिज, दूधभेसळ, तेलभेसळ सर्वत्र राजकीय वरदहस्त लाभलेल्या गुंडा-पूंडाचा धिंगाणा चालू आहे. तेल माफियांनी गत वर्षी एक सनदी अधिकाऱ्याचा बळी घेतला. अशा गंभीर घटनेनंतर शासनव्यवस्था सुधारेल अशी आशा होती. परंतु पुन्हा इंधन माफियांचे खेळ तसेच चालू आहेत. सर्वत्र निराशा आहे. मोठ्या लोकांचे मोठे खेळ चालूच आहेत. कठोर कायदे करून ही समाजविघातक प्रवृत्ती वढणीवर आणण्यासाठी राजकीय मंडळीकडे कठोर इच्छाशक्ती असायला पाहिजे परंतु नेमके घोडे तर तेथेच आडले आहे.

अगदी गॅस सिलेंडर चे उदाहरण घेतले तर एकूण घरगुती सिलेंडर च्या खपापैकी दहा टक्के घरगुती वापराचे सिलेंडर चोरून व्यवसायिक वापरासाठी संपवले जातात. गॅस एजन्सीचे मालक गॅससिलेंडरच्या वितरणात अनेक घोळ करतात. गॅस

ग्राहकांना गॅस ची वाट पहाताना वैताग घेतो. लूटारूंच्या संघटीत व्यवस्थेपुढे सामान्य माणसाने केव्हाच पांढरे निशान फडकावले असल्याने परिस्थिती निराशाजनक वाटते. मोठे माफिया संपवण्यासाठी जनशक्तीचा प्रचंड दबाव व उठाव पाहिजे. सरकारकडे इच्छाशक्ती नाहीच. जनशक्ती उभी करून शासनाला मजबूर करावे लागेल. आरटीआयच्या गटागताने उपयोग करून भेसळमाफियां नोकरशाहा व राजकीय मंडळीची भ्रष्ट युतीचे पितळ उघडे करावे लागेल. आरटीआयचा वापर करून सामान्य माणसांच्या रोजच्या जगण्यातले सिलेंडरचा कत्रिम तूटवडा, रेशनवरील रॉकेलची चोरी, पेट्रोलपंपावरील तेलातील भेसळ व मापातील चोरी अशा घटनांसाठी सतर्क राहून अधिकाऱ्यांना कठोर कारवाई करण्यास मजबूर करावे लागेल. सच्च्या आरटीआय कार्यकर्त्यांचे ते कर्तव्य असायला हवे.

पेट्रोल - डिझेल ग्राहकांचे अधिकार

- १) पेट्रोल डिझेल भेसळरहित मिळायला हवे.
- २) मागणीनुसार लिटरच्या मापाने प्रत्यक्ष मोजून मिळायला हवे
- ३) पेट्रोल पंपावर ग्राहकांना तेल कंपन्यांनी प्रसिद्ध केलेली सिटीझन चार्टर ही नागरीक अधिकाराची सनद योग्य किंमतीत उपलब्ध असणे हा ग्राहक हक्क आहे. ४) तक्रार करण्यासाठी तेल कंपनीच्या सक्षम अधिकाऱ्यांचा पत्ता व फोन नंबर असलेला बोर्ड दर्शनी भागात लावला पाहिजे.

एलपीजी सिलेंडर ग्राहकांचे अधिकार

- १) सिलेंडर योग्य वजनांचे व वेळेवर घरपोच मिळायला हवे
- २) मागणीनुसार ताणकाटयावर प्रत्यक्ष मोजून मिळायला हवे
- ३) गॅस कनेक्शन घेताना शोगडी व तत्सम वस्तू घ्याव्यात अशी ग्राहकांना सक्ती करता येणार नाही. ४) तक्रार करण्यासाठी तेल कंपनीच्या सक्षम अधिकाऱ्यांचा पत्ता व फोन नंबर असलेला बोर्ड दर्शनी भागात लावला पाहिजे.

आरटीआय अर्ज करण्याठी माहिती अधिकाऱ्यांचे पत्ते विचारण्यासाठी खालील फोन नंबरवर किवा ऑईल कंपन्यांच्या वेबसाईटवर संपर्क करावा.

भारत पेट्रोलियम तेल कंपनी
मुंबई मुख्यालय : 022 - 22182437

हिंदूस्थान पेट्रोलियम तेल

मुंबई : Oil (022)26403955 मुंबई: LPG (022)25544159

पुणे: Oil (020)26053305

औरंगाबाद : Oil (0240)2484926 औरंगाबाद: LPG(0240)2484926

नागपूर Oil(0712)2527808 नागपूर LPG (0712)2463838

इंडियन ऑईल तेल कंपनी

मुख्य कार्यालय,

इंडियन ऑईल भवन

जी-९ अलीयावर जंग मार्ग

बांद्रा (पूर्व) मुंबई - ४०००५१

माहिती अधिकार कार्यकर्त्यांनो या नमूना अर्जाचा आधार घ्या आणि आपल्या भागातील गॅस,पेट्रोल डिझेल साठा व वितरण विषयी माहिती विचारा

केंद्रीय माहितीचा अधिकार कायदा २००५ -कलम ३ अन्वये अर्ज
(जोडपत्र " अ "नियम ३ नुसार)

प्रति,

जनमाहिती अधिकारी

भारत गॅस / हिंदूस्थान पेट्रोलियम गॅस, रिजनल कार्यालय

१) अर्जदाराचे पूर्ण नाव :-----

२) पत्रव्यवहाराचा पत्ता :-----

३) आवश्यक असलेल्या माहितीचा तपशील :(विषय व कालावधी खालीलप्रमाणे)

-----गॅस एजन्सी,----- यांच्या विषयीची खालील मुद्देनिहाय माहिती मिळणेबाबत

अ) ----- गॅस एजन्सीज यांच्या कार्यक्षेत्र किती व कोणते आहे ? या कार्यक्षेत्राचा नकाशा किंवा प्लॉन द्यावा.----- गॅस एजन्सीच्या मालकांचे नाव व पत्ता तसेच गॅस एजन्सीज परवाना केव्हा मिळाला तो दिनांक व परवाना घेताना एजन्सीज मालकांने पुरावे म्हणून जोडलेल्या सर्व कागदपत्राच्या प्रती मिळाव्यात.

ब) -----गॅस एजन्सी यांच्या एजन्सी सुरू झाल्यापासून जून २०११ अखेर पर्यंत एकूण किती गॅस ग्राहक नोंदविलेले आहेत. अशा सर्व ग्राहकांची नोंद असलेली कॉम्प्युटर डाटा असणारी सिडी द्यावी.

क) -----गॅस एजन्सी यांनी जानेवारी २०११ पासून जून २०११ पर्यंत त्यांच्याकडील प्रत्येक ग्राहकांना किती वेळा व कोणत्या दिनांकास गॅस सिलेंडर दिलेव्हेरी केली ? या माहितीचा संपूर्ण कॉम्प्युटर डाटा असणारी सिडी द्यावी.

ड) -----गॅस एजन्सी यांचे सिलेंडर साठवण्याचे गोदामाच पत्ता द्यावा.तसेच गोदामाच्या जागेची एकूण लांबी व रूंदी तसेच गोदाम जागेतील एकूण बांधकामाची लांबी व रूंदी द्यावी.गोदामाचा मंजूर नकाशा किंवा प्लॉन द्यावा.

ई) -----गॅस एजन्सी यांना प्रत्येक सिलेंडर मागे किती रूपये कमीशन मिळते ? प्रत्येक ग्राहकांना घरपोच सिलेंडर पूरविणे गॅस एजन्सीसाठी बंधनकारक आहे काय ? जर ग्राहकांनी एजन्सीवर येऊन सिलेंडर नेला तर किती रूपये सूट किंवा सवलत मिळते ?

ग) -----गॅस एजन्सीयांनी सिलेंडर घरपोच देताना ग्राहकांकडून सिलेंडरच्या ठरलेल्या किंमतीपेक्षा अधिक ची रक्कम घेत असल्याच्या तक्रारी आपल्या कडे आल्या आहेत काय ? अशा तक्रारीची कॉपी द्यावी तसेच या तक्रारीवर भारत गॅस कंपनीने काय कारवाई केली याचा तपशील द्यावा. -----गॅस एजन्सीज कडे अशा तक्रारी आल्यास कारवाई करणाऱ्या गॅस कंपनीच्या अधिकृत अधिकार्यांचे नाव पत्ता व संपर्क नंबर द्यावा.

ज) -----गॅस एजन्सी यांच्याकडून जानेवारी ते जून २०११ या काळात गॅस सिलेंडर जोडणी दिलेल्या एकूण ग्राहकांचे नावे व पत्ते द्यावेत. तसेच जानेवारी ते जून २०११ या काळात -----गॅस एजन्सी यांच्याकडून शोगडी/ लायटर/ किंवा अन्य साहित्य घेतलेल्या ग्राहकांची नाव व पत्ते द्यावेत.

४) माहिती टपालाने हवी की व्यक्तिशः माहिती मी व्यक्तिशः घेऊन जाईन.

५) अर्जदार दारिद्र्य रेषेखालील नाही/ आहे (नसल्यास सोबत १० रूपयाचा डी.डी.जोडला आहे)

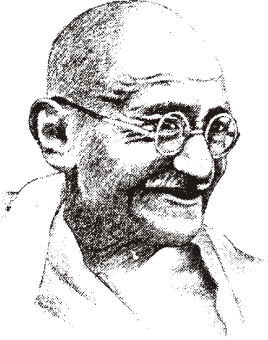
ठिकाण :-----

अर्जदाराची सही व नांव

दिनांक :-----

मो. -----

रोखठोक मत

महात्मा गांधी का म्हणाले ? ब्रिटीश पार्लमेंट वांझ आणि वेश्या आहे !

संसद सदस्यांच्या विशेषाधिकारांचे हनन झाले म्हणून किरण बेदी, ओम पूरी, अरविंद केजरीवाल, प्रशांत भूषण यांच्यावर संसदेने कारवाई करावी अशी मागणी काही खासदारांनी संसदेकडे केली आहे. खरे तर यात प्रतिशोध किंवा बदल्याची भावना अधिक दिसून येत आहे. संसदेच्या सदस्यांना जसे काही विशेषाधिकार दिले आहेत तशीच काही विशेष कर्तव्ये सुद्धा दिली आहेत. ती कायद्याच्या कक्षेत जरी परिभाषित केली नसली तरी जेव्हा खासदार व्यापक जनकल्याणांची विशेष कर्तव्ये पार पाडतील तेव्हाच त्यांना विशेषाधिकाराचा आधार घेण्याचा नैतिक अधिकार आहे. अन्यथा विशेषाधिकार हे आयुध केवळ आमच्या विरोधात जर बोलाल तर खबरदार आम्ही तुम्हाला तुरूंगांची हवा दाखवू अशी धमकी देण्याचे हत्यार म्हणून वापरले जाते असा त्याचा अर्थ होतो.

भारतीय पार्लमेंट किंवा संसद ही काही विशेष मुल्य व विशेष अधिकार असणारी घटनात्मक संस्था आहे हे खरे. परंतु संसदेला स्वतःचे घटनात्मक मत किंवा मन नसते. संसदेतील सर्व प्रतिनिधीचे सामुहिक मत किंवा सामुहिक भावना याच संसदेच्या मत किंवा भावना असतात. संसदेत लोकप्रतिनिधीनी व्यक्त केलेल्या भावनामध्ये जनभावना प्रतिबिंबित झालेल्या असाव्यात ही अपेक्षा आहे. त्याशिवाय लोकांचे लोकांकडून लोकांसाठी चालवलेले शासन ही लोकशाहीची व्याख्या पूर्ण होऊ शकत नाही. जर करोडो जनतेच्या जन आकांक्षा व जन भावनांचा चिरडून तुम्ही संसद किंवा पार्लमेंट चालवणार असाल तर जनतेच्या मनातील संसदेविषयीची प्रतिष्ठा कमी होणारच. मग ओम पूरी यांनी व्यक्त केलेल्या तशा भावना व्यक्त होणे स्वाभाविक ठरते. शंभर वर्षांपूर्वी मं. गांधी यांनी ब्रिटीश पार्लमेंटला वांझ वेश्या म्हटले होते. स्वतःला म. गांधीचे वारसा सभाजणारे सत्ताधिश म. गांधीच्या या कठोर उद्गारा मागील भावना समजवून घेऊन शंभर वर्षांनंतरही काही धडा शिकणार आहेत का ?

जेव्हा इंग्रजांच्या पार्लमेंटमध्ये लोकशाहीच्या संवर्धनाचे पोवाडे गायले जायचे त्याच वेळी इंग्रजांची ही संसद छूपे पणाने भारतात लोकशाहीची हत्या होईल असे कायदे मंजूर करायची. तेव्हा म. गांधीनी अतिशय कठोर शब्दात ब्रिटीश पार्लमेंट चा उद्धार केला होता. आपल्या हिंद स्वराज पुस्तकांत मं. गांधी म्हणतात की “लोकशाहीची जननी म्हणवली जाणारी ब्रिटीश पार्लमेंट ही लोकशाहीच जननी नसून वेश्या आहे आणि नुसती वेश्याच नाही, तर वांझ वेश्या आहे.” याच विधानानंतर म. गांधी पुढे म्हणतात की, “मी या पार्लमेंटला वांझ अशासाठी म्हणतो की ब्रिटीश पार्लमेंट आपण होऊन एकही चांगले काम करीत नाही. आणि त्यास बाहेरून दडपण आणणारे कोणी नसेल तर ते काहीच करणार नाहीत.”

- सुभाष बसवेकर

धैर्य कडू असते पण त्याचे फळ मात्र गोमटे असते.

आरटीआय कार्यकर्ते, सामाजिक कार्यकर्ते व जागरूक नागरिकांना एक आवाहन नागरिक अधिकार

हा अंक आपणास आवडला का ? प्रत्येक महिन्याला नवनवीन फ्रेश आणि उत्तमोत्तम माहिती आपल्याला घरपोच यावी असे मनापासून वाटते ना ? तर मग आपण विस्वासाने बिनधास्तपणे नागरिक अधिकार परिवाराचे सदस्य बना.

आपण या अंकाचे वर्गणीदार व्हा !

वार्षिक : २४० रूपये. पंचवार्षिक : १००० रूपये आजीवन : ५,००० रूपये

आपले डी.डी./ चेक नागरिक अधिकार या नावाने काढून संपादक नागरिक अधिकार प्लॉट नं.ई.९६, सेक्टर - १२ खारघर, नवी मुंबई ४१०२१० या पत्यावर रजिस्टर पोस्टाने पाठवावेत किंवा तुमच्या शहरातील जवळच्या स्टेट बँक ऑफ इंडिया च्या कोणत्याही शाखेतून 20102640492 या नंबरच्या खात्यावर सुभाष बसवेकर (संपादक नागरिक अधिकार पनवेल शाखा) या नावाने पैसे भरू शकता. बँकेत पैसे भरताच आपले नाव व पत्ता ९२२३५१६९२० या नंबरवर फोन करून कळवावा. आपणास आपल्या पत्यावर नियमित अंक पाठवला जाईल.

आरटीआय कार्यकर्ते, सामाजिक कार्यकर्ते व जागरूक नागरिकांना सभासद होण्यासाठी आवाहन

जनजागृती !

संरक्षण !!

संघर्ष !!!

माहिती अधिकार कार्यकर्ता महासंघ, महाराष्ट्र

आरटीआय कार्यकर्त्यांची राज्यव्यापी एकजूट !

महाराष्ट्रातील माहिती अधिकार कार्यकर्ते, सामाजिक व राजकीय क्षेत्रातील कार्यकर्ते, पत्रकार व जागरूक नागरिकांकडून शासकीय कार्यालयातील भ्रष्टाचार व गैरव्यवहारांची अनेक प्रकरणे बाहेर काढण्यासाठी माहितीचा अधिकार या कायद्याचा मोठ्या प्रमाणात वापर सुरू झालेला आहे. परंतु सदर कायद्याचा आणखी परिणामकारक वापर व्हावा व त्यातून प्रशासन अधिक पारदर्शी व लोकाभिमुख व्हावे या उद्देशाने माहिती अधिकारांचा वापर करणाऱ्या व करू इच्छिणाऱ्या जागरूक नागरिकांचे परस्पराना मदत व सहकार्य व्हावे व त्यांना वैधानिक मार्गदर्शन आणि सहकार्य मिळावे तसेच प्रशासनातील भ्रष्टाचार चव्हाट्यावर आणण्यासाठी माहिती अधिकार कायदा नेमकेपणे कसा वापरावा ? नेमकी व मुद्देसुद माहिती कशी विचारावी ? कार्यकर्त्यांच्या अनुभवांची परस्परात देवाणघेवाण व्हावी म्हणून आरटीआय कार्यकर्त्यांचे महाराष्ट्रव्यापी व्यासपीठ असणे गरजेचे झाले आहे. तसेच माहिती अधिकार कार्यकर्त्यांवर गंभीर हल्ले करणे तसेच धमक्या देणे असे प्रकार खूपच वाढले आहेत. या पासून कार्यकर्त्यांना संरक्षण मिळावे तसेच त्यांना राज्याच्या राजधानी पासून ते आपल्या गावापर्यंत पाठबळ मिळावे म्हणून कार्यकर्त्यांच्या एकजूटीची खूपच आवश्यकता आहे. यासाठी तसेच महाराष्ट्रभरातील अनेक कार्यकर्त्यांशी व्यापक बोलणी व चर्चा केल्यानंतर आम्ही महाराष्ट्रव्यापी व सर्व राजकीय प्रवाहापासून अलिप्त व शुद्ध सामाजिक असा **माहिती अधिकार कार्यकर्ता महासंघ, महाराष्ट्र** स्थापन करित असून या अंकामध्ये या संबंधीचा एक सभासद फॉर्म दिला आहे. या महासंघाचे राज्य व जिल्हा स्तरावरील पदाधिकारी म्हणून काम करण्यास इच्छूक असणारे माहिती अधिकार कार्यकर्ते, दक्ष व जागरूक नागरिकांनी हा फॉर्म सविस्तर भरून **माहिती अधिकार कार्यकर्ता महासंघ**, प्लॉट नं.ई-९६, सेक्टर- १२ खारघर, नवी मुंबई-४१०२१० या पत्यावर पाठवावा.

तलवारी पेक्षाही हृदय अधिक बलवान असते.

जनजागृती!

संरक्षण!!

संघर्ष !!!

माहिती अधिकार कार्यकर्ता महासंघ, महाराष्ट्र

आरटीआय कार्यकर्त्यांची राज्यव्यापी एकजूट !

संपर्क : प्लॉट नं.ई-९६, सेक्टर- १२ खारघर, नवी मुंबई - ४१०२१०

सभासद क्रमांक	
आय.डी. कोड	

सभासद फार्म

फोटो

नाव : -----

पत्ता : -----
-----मोबाईल : शिक्षण : ----- जन्मदिनांक

व्यवसाय : ----- येणाऱ्या भाषा : -----

माहिती अधिकार कार्य व समाजकार्याचा अनुभूव किती वर्षांचा आहे : -----

इतर कोणत्या राजकीय किंवा सामाजिक संस्थेशी संबधीत आहात : -----

माहिती अधिकार कार्यकर्ता महासंघाचे पदाधिकारी म्हणून कार्य करण्यास इच्छूक आहात काय ?
असल्यास, कोणत्या स्तरावर : तालूका / जिल्हा / राज्यस्तरीय पदाधिकारी म्हणून .मी गंभीरपूर्वक व विवेकपूर्वक निवेदन करतो की मला आपण माहिती अधिकार कार्यकर्ता
महासंघाचा सभासद करून घ्यावे. मी सभासद फी १०० रुपये भरीत असून सभासद झाल्याची
सभासद पावती व सभासद ओळखपत्र मला माझ्या पत्यावर पाठवून द्यावे. मी सभासद
झाल्यावर भारतीय संविधानाने नागरिक म्हणून दिलेल्या अधिकारक्षेत्रातच कार्य करीन.

दिनांक : / / २०११ आपला विस्वासू

ठिकाण :

सही

कला म्हणजे सत्याचा श्रृंगार होय.

सक्सेस स्टोरीज

चार ओळीच्या अर्जांने ऑफिसात केला चमत्कार
सफाई कामगाराने गल्लीत येऊन केला नमस्कार

नवीन पनवेल हा विभाग सिडकोने नवी मुंबईचा एक विकासीत भाग म्हणून वसविला आहे. या ठिकाणी सदानंद जाधव नावाचे गृहस्थ राहतात. त्यांचा बालपणीचा मित्र भीमराव गव्हाणकर मुंबईत राहत होता. एकदा कुर्ला स्टेशनवर या दोन बालमित्रांची अचानक भेट झाली. जून्या आठवणी निघाल्या. एकमेकांच्या मोबाईल नंबरची देवाण घेवाण झाली. घराच्या पत्याची विचारणा झाली. आणि नंतर सुट्टीच्या दिवशी भेटायचे असे ठरले. ठरल्याप्रमाणे भीमराव गव्हाणकर पनवेलला सदानंद जाधवाकडे भेटायला आले. घरात त्यांच्या बराच वेळ घरगूती व कौटुंबिक गप्पा झाल्या. सदानंद जाधव यांनी नुकताच वन बीएच के चा हा नवा प्लॅट घेतला होता. त्यांनी भीमरावांना सगळे फिरून घर दाखवले. किचन दाखवत असताना किचन मधली एक खिडकी बंद होती. “ही बंद खिडकी उघडा त्यामुळे स्वच्छ सूर्यप्रकाश किचनमध्ये येईल.” असे भीमराव म्हणाले. तेव्हा सदानंद थोड्या खेदानेच म्हणाले की, “भीमराव या खिडकीच्या बाजूला सिडको सफाई विभागाची मोठी कचरा कुंडी आहे. तेथील कचरा आठ-आठ दिवस उचलला जात नाही. त्यामुळे खूप दुर्गंधी सुटते. आम्ही सोसायटीतले सर्व लोक त्यामुळे या बाजूच्या खिडक्या लावूनच घेतो.” “अरे पण तुम्ही सिडको सफाई विभागाकडे तक्रार करा ना ?” भीमराव थोड्या त्वेषाने म्हणाले. “भीमराव तक्रारी झाल्या निवेदने झाली. ते लोक गॅड्याच्या कातडीचे आहेत. त्यांच्यावर काहीच परिणाम होत नाही. ” सदानंद जाधवांची ही हतबलता पाहून भीमराव म्हणाले, “अरे असे तक्रारी व निवेदने देवून उपयोग होत नसेल तर थंड बसून का तुमचा ही समस्या सुटणार नाही आहे ? हा प्रश्न सोडवण्यासाठी तुम्ही आरटीआय वापरा ! ”

सदानंद जाधवांना माहिती अधिकार कायद्याविषयी जूजबी माहिती होतीच. परंतु घराजवळील कचरा कुंडीतला कचरा वेळेवर न उचलण्याने निर्माण झालेली दुर्गंधीची समस्या माहिती अधिकार कायद्याचा वापर करून सुटणार तरी कशी ? हा प्रश्न त्यांचा मनात उत्पन्न झाला. यावर भीमराव गव्हाणकर म्हणाले, “सदानंद मी आरटीआय कार्यकर्ता आहे. मी त्याचा बराचसा अभ्यास केला आहे. माहिती अधिकार कायद्याचा वापर करून अनेक छोट्या-मोठ्या नागरी समस्या सोडवता येऊ शकतात. याचा मी अनुभव घेतला आहे. आपण आरटीआयचा अर्ज करून ही समस्या सोडवू ” सदानंद जाधव ही या दुर्गंधीने त्रासले होतेच. त्यांनी तयारी दाखवली. आणि लगेच शुभस्य शीघ्रम या उक्ती प्रमाणे भीमरावांनी एक साध्या

कागदावर जन माहिती अधिकारी, सिडको सार्वजनिक स्वच्छता विभाग, नवी मुंबई यांच्या नावे योग्य त्या नमुन्यामध्ये अर्ज तयार करण्यात आला. या अर्जात नवीन पनवेल विभागाचा सफाई करण्याचा ठेका कोणाला दिला आहे ? किती कामगार सफाईचे काम करतात. कोणत्या कामगारांना कोणत्या ठिकाणी सफाई काम करण्यासाठी नियुक्त केले आहे याची यादी. ठेकेदारांना व कामगारांना वार्षिक किती रक्कम दिली जाते याची नोंद द्यावी ? कचराकुंड्या कोणत्या ठिकाणी व किती आहेत ? कोणते अधिकारी या सफाई कामाच्या दर्जा मूल्यांकनाचे काम करतात. त्या अधिकाऱ्यांचे नाव, पत्ता व जबाबदारीचे स्वरूप असा तपशील द्यावा. सर्व कचरा कुंड्यातून दररोज कचरा उचला जातो याची तपासणी कोण करतो. सदर तपासणी व पाहणीची नोंद असणारी कागदपत्रे द्यावीत. नवीन पनवेल विभागातील कचरा उचलून झाल्यावर दैनिक कामपूर्ण झाल्याची नोंद असणाऱ्या वहीमध्ये नवीन पनवेल विभागातील नागरिकांच्या सहया असणाऱ्या नोंदवहीची सत्यप्रत द्यावी. अशा सहया नागरिकांकडून घेतल्या नसल्या का घेतल्या नाहीत ? अशी माहिती विचारण्यात आली. आणि अर्जावर सदानंद जाधव यांची सही व पत्ता घालून सदर अर्ज सिडको माहिती अधिकाऱ्याकडे देवून त्याची पोच घेण्यात आली.

आपले मित्र गव्हाणकरांच्या सांगण्यावरून तर अर्ज केला. परंतु घराशेजारचा कचऱ्याचा ढीग उचलला जाईल की नाही या विषयी सदानंद जाधव यांना शंका होती. अर्ज करून चार-पाच दिवस झाले पाचव्या दिवशी सांयकाळी ते कामावरून घरी परत आले. परंतु कचरा व दुर्गंधी तशीच होती. अशा चार ओळीच्या अर्जांने काय फरक पडणार ? असे त्यांना वाटले.

परंतु सहाव्या दिवशी सकाळी-सकाळीच आपल्या घराची बेल वाजली म्हणून सदानंद जाधवांनी दरवाजा उघडला तर दारात सफाई कामगार उभा होता. तो म्हणत होता. साहेबांनी येथील कचरा रोज उचलायला सांगितलं आहे, आज कचरा कुंडी स्वच्छ केली आहे. पाहीजे तर तुम्ही पाहून घ्या आणि या वहीमध्ये तशी सही करून द्या. सदानंद जाधवांना हा चमत्कारच वाटला. त्यांनी पाहिले कचरा कुंडी व परिसर चकाचक झाला होता. पुढे रोज सफाई कामगारांनी न चुकता सफाई चालवली होती. त्या भागातील रहिवाशांना होणारा दुर्गंधीचा त्रास कमी झाला होता. सदानंद जाधव मनातून म्हणत होते. थॅक्स गव्हाणकर ! थॅक्स आरटीआय !!

माझे ते खरे म्हणू नका, खरे ते माझे म्हणा.

माहिती न देण्याच्या जनमाहिती अधिकाऱ्यास जास्तीजास्त

१ लाख रूपये दंड होईल अशी माहिती अधिकार अधिनियमात सुधारणा करा.

माहिती अधिकार कायदा येऊन सहा वर्षांपेक्षा अधिक काळ लोटला आहे. या सहा वर्षांत माहिती अधिकार कायद्याच्या अनेक खाचा खोचा उघड झाल्या आहेत. कायद्याच्या मसुद्यात बलस्थाने कोठे आहेत तसेच कच्चे बिंदू कोठे आहेत हे केवळ कागदी मसुद्यावरून कळत नाही. त्यासाठी कायद्याचा प्रत्यक्ष व्यवहारात उपयोग होऊनच तथ्य बाहेर येऊ शकते. २००५ पासून गेल्या सहा वर्षांत माहिती अधिकार कायद्याचा प्रत्यक्ष वापर केल्यानंतर अनेक कार्यकर्त्यांना या कायद्यात असलेल्या तरतूदी अधिक कठोर कराव्यात असे वादू लागले आहे. माहिती न देणाऱ्या अधिकाऱ्याला माहिती देण्यासाठी तीस दिवसापेक्षा अधिक विलंब लावल्यास प्रतिदिन २५०/रूपये आणि जास्तीतजास्त रूपये २५ हजार इतकी असणारी दंडाची मर्यादा या वर समिक्षात्मक चर्चा होऊन या दंडाच्या रक्कमेत वाढझाली पाहिजे. माझे मत विचाराल तर वाढलेली चलनवाढतसेच महागाई लक्षात घेता रूपयांचे मोठे अवमूल्यन झालेले आहे. तसेच भ्रष्ट अधिकारी व भ्रष्ट जनप्रतिनिधी आता भ्रष्टाचाराबाबत कोटी-कोटीची उड्डाणे घेऊ लागले आहेत. त्यामुळे माहिती मुदतीत न दिल्यास लावल्या जाणाऱ्या दंडाची रक्कम वाढवून ती प्रतिदिन ५०० रूपये तसेच जास्तीत जास्त १ लाख रूपयांपर्यंत करणे आवश्यक आहे. माहिती अधिकार अधिनियम २००५ मध्ये या प्रकारची सुधारणे करणे ही काळाची गरज होणार आहे. उदा. एखाद्या सरकारी कार्यालयात जर जनहिताच्या योजनेत १० लाख रूपयांचा भ्रष्टाचार झाला असेल तर तेथील जनमाहिती अधिकारी २५ हजाराचा दंड सहज भरील परंतु माहिती देण्यास टाळाटाळ करील अशी अनेक उदाहरणे समोर आली आहेत.

भारतीय दंड विधानातील सर्व कायदे हे भारतीय कार्यकारी मंडळ तसेच नोकरशाहीनी नियमबद्ध प्रशासन चालवावे म्हणून निर्माण केले आहेत. त्यातील माहिती अधिकार कायदा हा अपवाद आहे. माहिती अधिकार हा कायदा केवळ जनतेने चालवायचा आहे. एका अर्थाने माहिती अधिकार कायदा हा जनतेचा कायदा आहे. बाकी सर्व कायदे प्रशासन व शासन

उपयोगात व अंमलात आणू शकते. मात्र माहिती अधिकार कायदा हा जनतेच्या सहभागातूनच व जनतेच्या माध्यमातूनच उपयोगात येऊ शकतो. पारदर्शी व स्वच्छ प्रशासन हे सुदृढलोकशाहीची पहिली अट आहे. माहितीचा अधिकार कायदा हा प्रशासन पारदर्शी ठेवण्यासाठी अतिशय प्रबळ असे हत्यार असून याचा वापर कार्यकर्त्यांनी वाढविला पाहिजे. तसेच जस जसा काळ जाईल तस तसे या कायद्यात आवश्यक त्या लोकाभिमुख सुधारणा करण्यासाठी दक्ष नागरिक म्हणून आपण सर्वांनी जागरूक राहिले पाहिजे.

अनेक जन माहिती अधिकारी माहिती विस्तृत आहे. माहिती प्रश्नार्थक विचारली आहे, माहिती आमच्या विभागाशी संबंधीत नाही, असे अनेक बहाणे सांगून माहिती देण्यास टाळाटाळ करतात. एका अर्थाने जनमाहिती अधिकारी हे बेजबाबदार वर्तन करतात. माहिती अधिकाऱ्यांचे हे वर्तन कायद्याचा अधिक्षेप करणारे आहे असे मानले पाहिजे. तसेच दुसरे अपिल केल्यानंतर विभागीय आयुक्तांकडे सुनावणी होण्यास विलंब लागतो. राज्य माहिती आयोग स्तरावर जर अपिलांच्या सुनावण्या वेगात व कठोरपणे झाल्यातर माहिती अधिकारी माहिती देण्यास विलंब अथवा टाळाटाळ करणार नाहीत म्हणून विभागीय तसेच राज्य माहिती आयोगाकडे अपिल केल्यानंतर एक निश्चित वेळेच्या आत सुनावणी होणे ही काळाची गरज आहे. त्याशिवाय कायद्याची परिणामत जाणवणार नाही. तसेच विभागीय आयुक्तांची बेंचेस वाढविणे आवश्यक असून किमान तीन जिल्हात एक राज्य माहिती आयोगाचे खंडपीठ करून दुसऱ्या अपिलांच्या वेगाने सुनावण्या लावणे आवश्यक आहे.

आपल्या देशात भ्रष्टाचार ग्रामपंचायती पासून संसदभवना पर्यंत पोहचला आहे. सामान्य माणूस यामुळे वैतागून गेला आहे. नुकतेच मा. अण्णा हजारे यांनी केलेल्या आंदोलनामुळे एक आशेचा किरण निर्माण झाला आहे. आमचा पंढरपूरचा पांडूरंग या बदलासाठी शक्ती देवो ही प्रार्थना.

- हरिभाऊ प्रक्षाळे

पत्रकार, पंढरपूर

कायद्याची ओळख

ग्राहक संरक्षण कायदा कसा व केव्हा वापरावा ?

१) ग्राहक संरक्षण कायदा १९८६ हा देशात २४ डिसेंबर १९८६ रोजी लागू करण्यात आला.या कायद्यातील तरतूदीनुसार राज्यस्तरावर राज्य आयोग व ३८ जिल्हा ग्राहक तक्रार निवारण मंच कार्यान्वित आहेत

२) जिल्हा ग्राहक तक्रार निवारण मंचावर एक अध्यक्ष आणि दोन अशासकीय सदस्यांची नेमणूक करण्यात येते.जिल्हा मंचाच्या अध्यक्षपदी निवृत्त जिल्हा न्यायाधिश अथवा न्यायाधिश होण्यास पात्र अशा व्यक्तीची नेमणूक करण्यात येते.तर जिल्हा मंचावरील दोन अशासकीय सदस्यापैकी एक पद महिलासाठी राखीव असून सदस्य पदासाठी विधी, अर्थ, प्रशासकीय, सार्वजनिक क्षेत्रातील मान्यवर व्यक्तीची निवड करण्यात येते.

ग्राहक कोणास म्हणावे ?

आपल्यापैकी प्रत्येक व्यक्ती कोणत्या ना कोणत्या स्वरूपात वस्तू आणि सेवांचे ग्राहक असते. अगदी टाचणी पासून ते कॉम्प्युटर पर्यंतच्या असंख्य वस्तू आणि भाजी, अन्नधान्य, बँक, इन्शुरन्स, पोस्ट आरोग्य आणि शिक्षण अशा विविध सेवा याचेही आपण ग्राहक असतो. इतकेच काय परंतु विविध वस्तूंचे उत्पादक आणि सेवा प्रदान करणाऱ्या व्यक्ती आणि संस्थामुद्धा इतर क्षेत्रातील उत्पादने आणि सेवा यांचे ग्राहक असतात. त्यामुळे ग्राहक हक्क हा नागरिक हक्कातील अत्यंत महत्वाचा हक्क ठरतो. ग्राहक संरक्षण अधिनियमात ग्राहक या शब्दांची व्याख्या माल आणि (वस्तू) आणि सेवा यांच्या संदर्भात स्वतंत्रपणे व्याख्या करण्यात आली आहे व त्या व्याख्येनुसार ग्राहक म्हणजे पुढील प्रवर्गात मोडणारी कोणतीही व्यक्ती असा होतो. १) मोबदला देऊन अथवा तो देण्याचे मान्य करून अथवा वचन देऊन तसेच स्थगित प्रदानाच्या (डिफर्ड पेमेन्ट) कोणत्याही पद्धतीनुसार वस्तू व सेवा खरेदी करणारी व्यक्ती म्हणजे ग्राहक होय.

१) मोफत सेवांचा लाभ घेणारी व्यक्ती ग्राहक समजली जात नाही. २) व्यापारी किंवा पुनर्विक्री करण्याच्या उद्देशाने वस्तू खरेदी करणारी व्यक्ती ग्राहक समजली जात नाही. तथापि, स्वतःच्या उदरनिर्वाहासाठी वस्तू खरेदी केल्यास मात्र ती व्यक्ती ग्राहक समजली जाते.

ग्राहकांचे हक्क -

(१) सुरक्षिततेचा हक्क (२) वस्तू अथवा सेवा या संबंधी माहिती मिळविण्याचा हक्क ३) निवड करण्याचा हक्क (४) बाजू ऐकून घेतली जाण्याचा हक्क (५) तक्रार निवारण्याचा हक्क (६) ग्राहक शिक्षणाचा हक्क

तक्रार कोण दाखल करू शकतं ?

ग्राहक संरक्षण अधिनियमान्वये खालील संवर्गातील व्यक्ती तक्रार दाखल करू शकतात.

- १) व्यक्तीशः ग्राहक २) संस्था नोंदणी अधिनियम १८६० किंवा कंपनी अधिनियम १९५६ किंवा त्या त्या काळापूरत्या अंमलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्यान्वये नोंदणी करण्यात आलेली कोणतीही ग्राहक स्वेच्छा संघटना ३) केंद्र सरकार ४) राज्य शासने किंवा संघराज्य क्षेत्र प्रशासने ५) एकाच ग्राहकांला अधिक ग्राहकांच्या वतीने एकाच कारणासाठी तक्रार करण्यात येते. तक्रारीत काय काय येईल अधिनियमानुसार तक्रार म्हणजे तक्रारकर्त्याने एक किंवा अधिक बाबीसंबंधी केलेले कोणतेही लेखी आरोप १) कोणत्याही व्यापाऱ्याने अनुसरलेल्या कोणत्याही अनुचित

ग्राहकांचे अधिकार व हक्क

व्यापारी प्रथेमुळे ग्राहकांचे झालेले नुकसान

२) तक्रारीत उल्लेखिलेल्या वस्तूत असलेल्या एक किंवा अनेक दोष ३) तक्रारीत उल्लेखिलेल्या सेवामध्ये कोणत्याही बाबतीत आढळलेल्या उणिवा ४) तक्रारीत उल्लेखिलेल्या वस्तूसाठी व्यापाऱ्याने निर्देशित किंमतीपेक्षा आकारलेली अधिक किंमत.

अ) त्या त्या काळातील अंमलात असलेल्या कायद्याप्रमाणे निश्चित केलेल्या किंमती. ब) वस्तू वर प्रदर्शित केलेली किंमत किंवा क) अशा वस्तू भरलेल्या कोणत्याही पुडक्यावर किंवा वेष्टनांवर छापलेल्या किंमती. ड) तक्रार कोठे करावी? वस्तू किंवा सेवेची किंमत आणि नुकसानी पोटी मागीतलेली भरपाई

१) वीस लाखापर्यंत असल्यास संबंधित जिल्हा तक्रार निवारण मंच. २) २० लाखाहून अधिक ते १०० लाख पर्यंत राज्य ग्राहक तक्रार निवारण मंच. ३) १०० लाख हून अधिक राष्ट्रीय ग्राहक तक्रार निवारण आयोग नवी दिल्ली तसेच तक्रारीचे कारण उद्भवल्यापासून दोन वर्षांच्या आत तक्रार दाखल करावी लागते. २) तक्रारीचे कारण जेथे उद्भवले असेल. किंवा विरुद्ध पक्षकार जेथे व्यवसाय करीत असेल. किंवा त्याच्या शाखा ज्या ठिकाणी असतील तेथील मंचाकडे आयोगाकडे तक्रार दाखल करता येईल. तक्रार कशी दाखल करावी?

तक्रार दाखल करण्याची आणि दाद मिळवण्याची कार्यपद्धती अत्यंत सोपी व वेगवान आहे जिल्हा मंच, राज्य आयोग किंवा राष्ट्रीय आयोग यांच्याकडे तक्रार दाखल करण्यासाठी कोणतीही कोर्ट फी किंवा स्टॅम्प फी द्यावी लागत नाही. तक्रारकर्ता ग्राहक स्वतः किंवा त्याचा अधिकृत प्रतिनिधी तक्रार दाखल करू शकतो. उचित मंच/ आयोग यांच्याकडे तक्रारकर्त्या ग्राहकांने आपली तक्रार आवश्यक त्या प्रतीसह प्रत्यक्ष किंवा टपालाने पाठवली तरी चालते. ग्राहक स्वतः युक्तीवाद करू शकतो. तक्रार नोंदवण्यासाठी वकीलाची गरज/ आवश्यकता असतेच असे नाही.

तक्रारीमध्ये पुढील माहिती अंतर्भूत असली पाहिजे. अ) तक्रारदाराचे नाव व पत्ता ब) विरुद्ध पक्षकाराचे नाव / नावे / पत्ता/ पत्ते.

क) तक्रारीसंबंधीची तथ्ये व वस्तुस्थिती. तक्रार कोठे व केव्हा उद्भवली याबाबतची माहिती. ड) तक्रारीतील आरोपांच्या पुष्टचर्चा काही कागदपत्रे किंवा पुरावे असल्यास अशी कागदपत्रे ड) तक्रारदाराला अपेक्षित असलेल्या नुकसान भरपाईचे स्वरूप

व विवरण. तक्रारकर्त्याने किंवा त्याच्या अधिकृत प्रतिनिधीने तक्रारीवर आपली स्वाक्षरी केली पाहिजे. ग्राहकांला मिळणाऱ्या

ग्राहकांचे प्रश्न सोडविण्यासाठी राज्य शासनाने राज्यस्तरावर राज्यस्तरीय ग्राहक संरक्षण परिषदेची स्थापना केली असून या परिषदेवर विविध क्षेत्रातील स्वयंसेवी संघटनांच्या मान्यवर व्यक्तींचा समावेश असतो.

४) याच बरोबर शासनाने प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा ग्राहक कक्षाची स्थापना केली असून त्या त्या जिल्ह्यातील विविध क्षेत्रातील विविध ३१ सदस्यांची सदस्य म्हणून नेमणूक करण्यात येते.

ग्राहक संरक्षण कायद्याची अंमलबजावणी प्रभावीपणे व्हावी व कायद्याचा लाभ ग्रामीण जनतेपर्यंत पोहचविण्यासाठी ग्राहक कल्याण उच्चाधिकार समिती या एक सदस्य समितीची स्थापना करण्यात येत असते. या समितीच्या अध्यक्षांना मंत्री स्तरीय दर्जा देण्यात येत असतो.

यं कायद्याची इतर ठळक वैशिष्ट्ये थोडक्यात अशी : खासगी, सार्वजनिक आणि सहकारी अशा सर्व क्षेत्रातील सेवांना हा अधिनियम लागू आहे.

अधिनियमातील तरतूदीद्वारा नुकसान भरपाई मिळण्यासाठी कारवाई करतो येते.

ग्राह संरक्षण अधिनियमांत केंद्रीय तथा राज्य पातळीवर ग्राहक संरक्षण परिषदा स्थापन करण्याची महत्वाची तरतूद केलेली असून ग्राहकांच्या हक्काचा अधिकाधिक पुरस्कार करणे व ग्राहकांच्या हक्कांचं संरक्षण करणे व संवर्धन करणे हे या परिषदांचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.

सद्या अस्तित्वात असलेल्या इतर अधिनियमातील ग्राहक संरक्षण विषयक तरतूदी आहेत. त्यांना पूरक म्हणून ग्राहक संरक्षण कायद्यातील तरतूदी असतील, त्यांच्या विरोधात त्या असणार नाहीत.

ज्ञानपुष्पाचे अत्तर आहे.

रेडिमेड प्रश्नावली

माहिती अधिकारात सर्व सरकारी विभागांना
कशी, काय व कोणती माहिती मागावी ?

आपल्या भागातील तहसील पूरवठा विभाग, उत्पादन शुल्क विभाग

तसेच नगरपरिषद सफाईविभागाला माहिती मागा.

माहिती अधिकार कायद्याचा उपयोग करून आपणा अनेक छोटे छोटे सार्वजनिक प्रश्न व समस्या सोडवता येतात. या अंकात छापलेल्या सक्सेस स्टोरी हे त्याचे उत्तम उदाहरण आहे. आपल्या गावात, परिसरात, वार्डात कचरा सफाई, बागबगीच्याची सफाई किंवा रस्ते सफाई किंवा सांडपाण्याचा निचरा वेळेवर व नियमीत होत नसतो. सफाई कामगारा वेतन मात्र द्यावेच लागते. सार्वजनिक स्वच्छता विभागातील अधिकारी गलेलट्टु पगार घेतच असतात. त्यासाठी आपण नागरिक म्हणून करांच्या रूपाने भरलेला पैसे मग नाहक जातो. आणि त्यातही सार्वजनिक स्वच्छता न राखल्याने रोगराई पसरते. मग आरोग्यावर मोठा खर्च करावा लागतो. जर दररोज पाणी व परिसर स्वच्छ ठेवला तर ८० टक्के आजारारवर नियंत्रण येते. मं. गाधी स्वच्छतेचे भोक्ते होते. ते म्हणत मी परमेश्वरानंतर फक्त स्वच्छतेलाच मानतो. आपण आपला परिसर सफाई कामगार नियमितपणे स्वच्छ करतात काय ? याची आरटीआय च्या माध्यमातून थोडीसी देखरेख ठेवली तर मोठे सामाजिक काम तुमच्या हातून होऊ शकते. या अंकात पान नं १३, १४, १५ वरील प्रश्नावली पाहव्यात. याच बरोबर या अंकात पेट्रोल, रॉकेल व गॅस अशा सार्वजनिक इंधन वितरणाच्या प्रणालीविषयीही माहिती अधिकारांचे नमुने दिले आहेत. हे नमुने केवळ पथदर्शक आहेत. त्यात अधिक अभ्यास करून किंवा त्या त्या विभागाच्या संकेतस्थळावर जाऊन अधिक माहिती घेऊन अधिक प्रभावी प्रश्नावली आपण बनवून निर्भयपणे अधिक खोचक माहिती मिळवा. खोचक हा शब्द या साठी वापरला आहे की त्याशिवाय हे इंधन विभागात पोसलेले तेलमाफिया ताळ्यावर येणार नाहीत. त्याच बरोबर उत्पादन शुल्क विभागातही मोठया प्रमाणावर भ्रष्टाचार व आनागोंदी तसेच उत्पादन शुल्कांची चोरी तसेच दारूबंदी विषयी उदासीन धोरण राबवले जात आहे. अनेक कार्यकर्त्यांनी या सदर्भात नमुना प्रश्नावली प्रसिद्ध करण्याची विनंती केली होती.

शेहला मसूद या मध्यप्रदेशातील आरटीआय कार्यकर्तीचा ऑगष्ट महिन्यात भ्रष्ट व्यवस्थेने बळी घेतला. शेहला चा कोणी का व कशासाठी बळी घेतला हे तपासयंत्रणा लवकरच स्पष्ट करीन अशी आशा आहे. शेहलाचे राजकीय लोकांशी घनिष्ठ पातळीवर संपर्क होते. एक राजकीय गट दुसऱ्या भ्रष्ट गटाविरोधात तिला वापरून घेत होता. असे म्हणून तिच्या कार्यशैलीवर प्रश्नचिन्ह उभे केले जात आहे. ती चुकीच्या मार्गाने जात असेल तर कायद्याच्या कक्षेत तिच्या कार्यपद्धतीचा अटकाव करण्याचे अनेक पर्याय उपलब्ध होते त्याचा उपयोग करून तिला सनदशीर मार्ग दाखवता येणे सहज शक्य होते. मात्र तिची कार्यपद्धती चुकीचे होती असे म्हणून तिला जिवंत ठार करणे हे कायद्याच्या कोणत्या कलमान्वये वैद्य व समर्थनीय ठरते याचे उत्तर तिच्या कामाविषयी शंका घेणाऱ्याकडे आहे काय ? भ्रष्टाचारांच्या विरोधात निर्भयपणे लढणाऱ्या कार्यकर्त्यांचे मुडदे पाडायचे व पुन्हा वरून त्यांच्या चारित्र्य व कार्यशैलीचे हिशोब मांडायचे असे संभ्रम उभा करून त्या आड भ्रष्ट व्यवस्थेला लपायला जागा मिळते. कोणत्याही परिस्थितीत भ्रष्ट व्यवस्थेला अशी जागा व संधी मिळूच नये. आमच्या मते शेहला चा भ्रष्ट व्यवस्थेने दूदैर्वीरित्या बळी घेतला आहे हेच त्रिवार सत्य.

शहेला मसूद

RTI बळी

.सामाजिक कार्यकर्त, आरटीआय कार्यकर्त्यांनी आपले माहिती अधिकार वापरताना आलेले अनुभव, आपल्या सक्सेस स्टोरीज् तसेच त्यांनी वापरलेले प्रभावी अर्जांचे नमुने, माहिती अधिकार कार्यकर्त्यांच्या कार्याचा परिचय, अशा प्रकारातील लेख व अनुभव लिहून नागरिक अधिकार कडे पाठवावेत योग्य ती प्रसिद्धी दिली जाईल. मासिक नागरिक अधिकार हे माहिती अधिकारांचा वापर करून प्रशासन पारदर्शक करण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या सर्व कार्यकर्त्यांचे आपले हक्कांचे व्यासपीठ असणार आहे. आपल्या हक्कांचे हे व्यासपीठ बळकट करण्यासाठी आपण नक्की सहकार्य कराल हा विस्वास आहे.

प्रेम डोळ्याने नव्हे तर हृदयाने पाहत असते.

आपला परिसर स्वच्छ ठेवण्यासाठी आरटीआय चा उपयोग करा

माहितीचा अधिकार कायदा २००५ -कलम ३ अन्वये अर्ज
(जोडपत्र “ अ ”नियम ३ नुसार)

प्रति, जन माहिती अधिकारी
सार्वजनिक स्वच्छता विभाग
महापालिका / नगरपरिषद -----

- १) अर्जदाराचे नांव -----
- २) अर्जदाराचा पूर्ण पत्ता :-----
- ३) माहितीचा विषय - ----- या वार्ड / प्रभाग / रस्ता / परिसर येथील दैनंदिन कचरा साफसफाई व परिसर स्वच्छता उपक्रमाची माहिती मिळणे बाबत
- ४) आवश्यक असलेल्या माहितीचा तपशील व कालावधी
- १) ----- महानगर पालिका / नगरपरिषद मध्ये एकूण किती अधिकारी / कामगार / ठेकेदार / कर्मचारी आहेत? त्यांची नावे व पत्ते द्यावेत. ठेकेदार असल्यास केव्हा पासून ठेका देण्यात आला आहे?
- २) ----- या प्रभागात ----- परिसर साफसफाई करण्यासाठी कोणते व किती सफाई कर्मचारी नियुक्त केले आहेत. ----- प्रत्येक विभागाचा तपशील द्यावा.
- ३) ठेकेदार असल्यास ----- महापालिका / नगर परिषद मधील प्रत्येक सफाई ठेकेदारास २०१० या वर्षात सदर सफाई कामाबद्दल किती रूपयांचा ठेका ठरला होता? तसचे प्रत्यक्षात किती रक्कम देण्यात आली? प्रत्येक महिन्याचा तपशील द्यावा.
- ६) ----- परिसरातील सफाई कामगारानी ----- या कालावधीत परिसर स्वच्छता केली आहे काय? किंवा कचरा उचलून नेला आहे काय? नेला असल्यास अगर नसल्यास याची तपासणी किंवा दैनिक निरीक्षण कोणते अधिकारी करतात. त्याचे नाव व हुद्दा द्यावा. तसेच त्यांनी तपासणी केलेला अहवाल किंवा नोंद रजिस्टर मधील नोंदी असणाऱ्या पृष्ठाची सत्यप्रत द्यावी. ७) परिसर स्वच्छता करणाऱ्या किंवा कचरा उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांनी स्वच्छता केल्याबद्दल त्या परिसरातील नागरिकांकडून स्वाक्षरी किंवा सही घेतली आहे काय? नसल्यास का घेतली नाही? घेतली असल्यास सदर सही घेतलेल्या रजिस्टर मधील सही घेतलेल्या पानाची सत्यप्रत / झेरॉक्स कॉपी द्यावी.
- ५) माहिती टपालाने हवी की व्यक्तिशः माहिती पोस्टाने पाठवावी
- ६) अर्जदार दारिद्र्य रेषेखालील नाही / आहे (नसल्यास, १० रूपयाचा कोर्ट फी स्टॅम्प जोडला आहे)

अर्जदाराची सही

ठिकाण :-----

दिनांक :-----

(नाव-----)

मोबाईल -----

इंधन माफिया व वितरण अधिकाऱ्यांची माहिती मिळवण्यासाठी आरटीआय चा उपयोग करा

केंद्रीय माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ अनुसार अर्ज
(जोडपत्र " अ "नियम ३ नुसार)

प्रति,

जनमाहिती अधिकारी

तहसील कार्यालय-----

- १) अर्जदाराचे नांव - -----
- २) अर्जदाराचा पूर्ण पत्ता : -----
- ३) माहितीचा विषय ----- तहसील कार्यालयातील पूरवठा विभागाकडून खालील
माहिती मिळणेबाबत
- ४) आवश्यक असलेल्या माहितीचा तपशील व कालावधी (पुढीलप्रमाणे)

- १) आपल्या कार्यालय अधिकार क्षेत्रात किती पेट्रोलपंप आहेत ? या सर्व पेट्रोलपंपाच्या ठिकाणांचे पत्ते, त्यांच्या चालकांची नावे व पत्ते, आईल कंपनीची नावे तसेच प्रत्येक पेट्रोलपंपाची इंधन प्रकारानुसार जास्तीतजास्त साठवण क्षमता? तसेच या पेट्रोलपंपाचे आपल्या कार्यालयातील सक्षम अधिकारी यांनी सन २००९ आणि २०१० मध्ये केलेले तपासणी रिपोर्ट, त्यांच्या कार्यपद्धतीबाबत नोंदविलेले शिरे, अक्षेप आणि टिप्पणी आणि मालाची आवक -विक्री झालेल्या नोंदी यांच्या सत्यप्रती उपलब्ध करून द्याव्यात.
- २) आपल्या कार्यालय अधिकार क्षेत्रात किती ठोक केरोसिन वितरक एजन्सीत आहेत ? या सर्व केरोसिन वितरक एजन्सीच्या कार्यालय आणि गोदामाच्या ठिकाणांचे पत्ते, त्यांच्या चालकांची नावे व पत्ते एजन्सीची जास्तीतजास्त साठवण क्षमता आदी माहिती द्यावी. कार्यालयातील सक्षम अधिकारी यांनी सन २००९ आणि २०१० मध्ये केलेले तपासणी रिपोर्ट, त्यांच्या कार्यपद्धतीबाबत नोंदविलेले शिरे, अक्षेप आणि टिप्पणी तसेच गोदामातून मालाची आवक जावक झालेल्या नोंदी यांच्या सत्यप्रती उपलब्ध करून द्याव्यात.
- ३) सार्वजनिक पूरवठा विभागाकडून नियुक्त केलेले किरकोळ रॉकेल / केरोसिन विक्रेत्यांच्या दूकानांची यादी २०१० अखेरपर्यंतची ग्राहकसंख्या घरगुती / व्यवसायिक / आपल्या कार्यालयातील सक्षम अधिकारी यांनी सन २००९ आणि २०१० मध्ये केलेले तपासणी रिपोर्ट, मालाच्या आवक जावक रजिस्टर मधील नोंदी, कार्यपद्धतीबाबत नोंदविलेले शिरे, अक्षेप आणि टिप्पणी यांच्या सत्यप्रती उपलब्ध करून द्याव्यात.
- ४) आपल्या कार्यालय कार्यक्षेत्रातील किती व्यावसायिकांनी / उद्योजकांनी नाप्ता किंवा तत्सम वायुस्वरूपांच्या इंधनांच्या साठवणूकीचे तसेच हाताळणीचे परवाना घेतले आहेत अशा सर्व उद्योजकांचे / व्यावसायिकांचे नावे तसेच पत्ते इत्यादी माहिती द्यावी. परवाना घेणे आवश्यक आहे अशा सर्व वायुइंधनांची नावे व प्रकार यांची माहिती द्यावी. असे वायुरूप इंधन साठवण्याचा यादीतील सर्व उद्योजकांची / व्यावसायिकांची वायुरूप इंधन साठवणूकीची कमाल मर्यादा इत्यादी तपशील द्यावा.

५) माहिती टपालाने हवी की व्यक्तिशः माहिती मी व्यक्तीशः घेऊन जाईन.

६) अर्जदार दारिद्र्य रेषेखालील नाही (१० रूपयाचा कोर्ट फी स्टॅम्प जोडला आहे)

अर्जदाराची सही

ठिकाण : -----

दिनांक : -----

(-----)

Mo: -----

एक्साईज चूकवणाच्या परमिट बार आणि विषयक माहितीसाठी

केंद्रीय माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ अनुसार अर्ज
(जोडपत्र " अ "नियम ३ नुसार)

प्रति,

जनमाहिती अधिकारी/ सहाय्यक माहिती अधिकारी

जिल्हा अधिक्षक

राज्य उत्पादन शुल्क विभाग/ जिल्हा

१) अर्जदाराचे नांव -----

२) अर्जदाराचा पूर्ण पत्ता :-----

३) माहितीचा विषय ----- रेस्टॉरेंट अँड बार यांचा परवाना व तत्संबंधी माहिती मिळणे बाबत

४) आवश्यक असलेल्या माहितीचा तपशील पुढील प्रमाणे, कालावधी

अ) ----- बारचे परवानाधारक/ मालक कोण आहेत ? त्यांचे नाव व पत्ता द्यावा.

ब) ----- रेस्टॉरेंट अँड बार या बारला FLiii परवाना केव्हा देण्यात आला ?

क) ----- रेस्टॉरेंट अँड बार ला परवाना देण्याचा अंतिम निर्णय घेताना जिल्हाधिकारी यांच्या नियंत्रणाखालील निर्णय कमिटीच्या सदस्यांची नावे व हुद्दा द्यावा.

ड) ----- ला परवाना देताना जोडलेली कागदपत्रे जसे पोलीस एनओसी, फुड अँड ड्रग लायसन्स, शॉप अँक्ट लायसन्स, नगरपरिषदेचे ग्रेड वन असल्याचे लायसन्स, जागेचा ७/१२ चा उतारा, बार चा रेस्टॉरेंट, परमिटरूम चा नकाशा, प्लॉनची ब्लू प्रिंट, बारमध्ये टॉयलेट असल्याचा पूरावा, तसेच ठरविलेल्या किंमतीसह मेन्यूकार्ड अशी सर्व कागदपत्रे जोडली आहेत काय ? जोडलेल्या सर्व कागदपत्रांच्या सत्यप्रती द्याव्यात.

इ) सदर बारपासून आर्थिक वर्षे २००९-१० मध्ये शासनास किती महसूल मिळाला. किती परवाना फि मिळाली ?

इ) ----- या बार ला किंवा वार्डन शॉप ला तपासणीसाठी उत्पादन शुल्क निरीक्षकांने सन २०१० व २०११ मध्ये आज तारखेपर्यंत किती वेळा भेटी दिल्या. तपासणी रिपोर्ट शिरे, मद्यविक्री तसेच उत्पादन शुल्क आकारणी च्या नोंदबुकाच्या सत्यप्रती असा सर्व तपशील द्यावा.

५) माहिती टपालाने हवी की व्यक्तिशः / व्यक्तीशः / साध्या पोष्टाने / स्पीड पोष्टाने

६) अर्जदार दारिद्र्य रेषेखालील नाही / आहे (नसल्यास, १० रूपयाचा कोर्ट फी स्टॅम्प जोडला आहे)

अर्जदाराची सही

ठिकाण :-----

दिनांक : -----

(नाव -----)

Mo: -----

शेवटचे पान ..

प्रेरणा

जीवनाला ऊर्जा देणार इंधन !

परमेश्वर नेहमीच भक्तांबरोबर चालतो !

जेव्हा माणसांवर दुःखाची वेळ येते, संकटे येतात. त्यावेळी देव मला साथ देत नाही. असा आरोप सामान्य माणसे नेहमीच करतात. अशीच तक्रार करणाऱ्या एका सामान्य यात्रेकरू माणसाला एका सहप्रवाशी साधू पुरषाने सांगितले की माणूस दुःखात असो संकटात, आंनदात असो की सुखात परमेश्वर नेहमीच त्याच्या सोबत असतो. याचा पुरावा म्हणून त्या साधूने त्या सामान्य यात्रेकरूला एक जादूची दूर्बीण दिली. त्या दूर्बीणीमधून चालणाऱ्या यात्रेकरूच्या प्रत्येक पावलाबरोबर आणखी अदृश्य अशी पावलांची चिन्हे उमटलेली दिसत असत. ती यात्रेकरू सोबत निरंतर चालणाऱ्या परमेश्वराची आहेत. असेही यात्रेकरूला साधू महाराजांनी सांगितले. रस्त्यात हिरवळ होती. हवेत अल्हाददायक गारवा होता व यात्रेचा प्रवास मजेचा होता. तो पर्यंत दुर्बीणीतून यात्रेकरूची दोन व परमेश्वराची दोन अशी एकूण चार पदचिन्हे जमीनीवर उमटत असल्याचे यात्रेकरू अधूनमधून पाहत होता. परंतु जेव्हा उन्हाचा कडाका होता व अत्यंत निसरड्या डोंगर-दरीतून रस्ता जात होता. तेव्हा केवळ दोनच पावले जमीनीवर उमटत असलेली पाहून प्रवासाच्या अवघड वेळी, संकटकाळी परमेश्वर माझ्या बरोबर नाही. अशी यात्रेकरूंची खात्री झाली व यात्रेकरूने सहप्रवाशी साधू महाराजांकडे तक्रार केली. परंतु संकटकाळी अवघड रस्त्यावरून जाताना या सामान्य यात्रेकरूला परमेश्वराने आपल्या कड्यावर उचलून घेतले आहे. त्यामुळे जमीनीवर उमटलेली पाऊले ही यात्रेकरूंची नसून परमेश्वरांची आहेत. हे जेव्हा साधू महाराजांनी सिद्ध तेव्हा खरेच आपण संकटात असो की सुखात परमेश्वर हा नेहमीच आपल्या पावलासोबत आपल्यासोबत चालत असतो. आणि अवघड अशा दुःखाच्या परिस्थितीत तर परमेश्वर भक्तांना कडेवर उचलून घेऊन चालत असतो. अशी या सामान्य यात्रेकरूची खात्री झाली.

प्रति,
BOOK-POST

पठविणार

पत्ता : नागरिक अधिकार

प्लॉट नं. ई-९६, सेक्टर - १२ खारघर,

नवी मुंबई ४१०२१० महाराष्ट्र

मो ९२२३५१६९२०

हे पत्र मालक, मुद्रक, प्रकाशक आणि संपादक सुभाष महादेव बसवेकर यांनी स्वराज प्रिंट प्रोसेस कार्यालय, सेक्टर-१०, कोपरा ब्रीजजवळ, खारघर ता. पनवेल जि. रायगड ४१० २१० येथे मुद्रित करून, अे विंग पॅलट-०३ साईसदन सोसायटी प्लॉट नं. ५६ सेक्टर-१९ खारघर ता. पनवेल जि. रायगड ४१० २१० येथे प्रकाशित केले.
MAHMAR39311/13/1/2011TC